

N:o 6.

Ank. till Riksd. kansli den 10 maj 1904, kl. 8 e. m.

Konstitutionsutskottets memorial, angående fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokoll.

Till konstitutionsutskottet hafva, på därom hos vederbörande gjord framställning, blifvit öfverlämnade de under tiden från och med den 15 januari 1903 till och med den 14 januari 1904 i statsrådet förda protokoll, nämligen öfver

justitiedepartementsärenden från och med den 23 januari 1903 till och med den 12 januari 1904;

justitieärenden från och med den 23 januari 1903 till och med den 31 december samma år;

utrikesdepartementsärenden från och med den 23 januari 1903 till och med den 12 januari 1904;

landtförsvarsärenden från och med den 23 januari 1903 till och med den 12 januari 1904;

sjöförsvarsärenden från och med den 20 januari 1903 till och med den 12 januari 1904;

civilärenden från och med den 17 januari 1903 till och med den 14 januari 1904;

finansärenden från och med den 23 januari 1903 till och med den 14 januari 1904;

ecklesiastikärenden från och med den 23 januari 1903 till och med den 12 januari 1904; samt

Bih. till Riks. Prot. 1904. 3 Saml. 5 Häft. (N:o 6).

jordbruksärenden från och med den 23 januari 1903 till och med den 12 januari 1904.

På därom framställd begäran hafva därjämte till utskottet öfverlämnats styrkta afskrifter af protokoll äfvensom handlingar rörande följande, nedannämnda dagar inför Kungl. Maj:t föredragna kommandomål för armén, nämligen:

den 29 juni 1903, angående öfverstelöjtnanten vid Kungl. Västmanlands regemente C. G. V. Mobergs tjänstgöring vid Generalstaben m. m.;

den 9 oktober 1903, angående öfverstelöjtnanten vid Kungl. Västmanlands regemente H. E. Hults tjänstgöring vid Generalstaben m. m.;

den 2 januari 1904, angående ändring i generalorder den 2 januari 1903, n:o 1;

den 12 januari 1904, angående inkallande till tjänstgöring af vissa icke vapenföre värnpliktige; samt

den 23 januari 1904, angående undvikande af värnpliktiges samling å sön- eller helgdag m. m.

Vid den granskning af ofvan omförmälda protokoll, som, i öfverensstämmelse med grundlagens föreskrift, blifvit af utskottet företagen och nu fullbordad,

har anledning icke förekommit att mot någon ledamot af statsrådet tillämpa § 106 regeringsformen;

hvaremot utskottet

funnit följande ärenden vara af beskaffenhet att böra, jämlikt § 107 regeringsformen, hos Riksdagen anmälas, nämligen:

1:o.

(Protokoll öfver landtförsvarsärenden för den 17 april 1903, n:o 36.)

Uti sin till 1901 års riksdag afgifna berättelse angående verkställd granskning af statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning under år 1899 hafva Riksdagens år 1900 församlade revisorer beträffande de s. k. marketenteri- eller lägerkassorna anfört följande:

»Redogörelserna för de s. k. marketenteri- eller lägerkassorna äfvensom för de beridna vapenslagens hästspillningsmedel hafva varit för Revisorerna tillgängliga. De senare medlen redovisas jämlikt kungl. brefven den 16 juni 1876 och den 6 september 1883 inför arméförvaltningen i sammanhang med de från vederbörande truppförband ingående årsredogörelserna, medan för marketenterikassorna jämlikt kungl. brefvet den 22 oktober 1897 särskilda redogörelser till arméförvaltningen insändas.

Utan att inlåta sig på bedömandet af frågan, huruvida sistnämnda kassors behållningar och årliga inkomster i deras helhet äro att anse såsom statsmedel, hålla Revisorerna före, att de medel, som tillförts och tillföras dessa kassor genom försäljning af köksaffall och dylikt, platshyror, gräs-bete och skörd af grönfoder å exercis- och lägerplatserna jämte vissa hyresersättningar äro liksom ofvannämnda hästspillningsmedel att hänföra till statsmedel och således böra redovisas för och granskas af kammarrätten. En sådan anordning torde redan nu och utan afvaktan på en fullständig undersökning därom, huruvida och i hvad mån marketenterikassornas öfriga tillgångar må betraktas såsom statsmedel, lämpligen kunna genomföras sålunda, att redogörelserna för dessa kassor särskiljas i tvenne delar, däraf den ena upptoge redovisning för de medel, till hvilka, enligt hvad ofvan antydts, äganderätten otvifvelaktigt bör anses tillkomma statsverket. Denna redovisning äfvensom redogörelserna för hästspillningsmedlen borde därefter, i likhet med räkenskaperna för andra statsmedel, för granskning insändas till kammarrätten.

För ernående af en fullt tillfredsställande sakernas ordning lär emellertid blifva nödigt att bringa till stånd en ingående undersökning om de i de nuvarande marketenterikassorna sammanförda medlens natur af statsmedel eller enskilda medel. Endast därigenom kan nämligen med säkerhet vinnas det önskemål, att alla statsmedel, som ingå uti marketenterikassorna, blifva i den för statsmedel fastställda ordning underkastade granskning inför kammarrätten, utan att denna ordning påtvingas äfven redovisningen af de enskilda medel, som till äfventyrs äro uti ifrågavarande kassor sammanförda. Önskvärdheten af en sådan undersöknings verkställande snarast möjligt framträder särskildt vid beaktande däraf, att en stor del af dessa kassor användts och äfven för framtiden torde komma att användas till uppförande af byggnader å lägerplatserna. Under revisionsåret t. ex. har för sådant ändamål af kassorna användts ej mindre än 35,678 kronor 78 öre. Detta förhållande kan under framtiden gifva anledning till tvekan, hvem äganderätten till ifrågavarande byggnader

rätteligen tillhör, och äfven ur denna synpunkt är alltså den af Revisorerna ifrågasatta undersökningen att tillråda.

I detta sammanhang torde böra nämnas, att marketenterikassornas sammanlagda inkomster under revisionsåret uppgingo till 232,016 kronor 88 öre samt att kassornas behållningar vid nämnda års slut utgjorde tillhopa 216,427 kronor 87 öre.»

Uti sitt med anledning af denna Revisorernes framställning den 15 januari 1901 afgifna utlåtande har arméförvaltningen å intendentsdepartementet anfört:

»I hvad mån det i denna anmärkningspunkt påyrkade särskiljandet af de i marketenterikassornas nu förefintliga behållningar ingående statsmedel från de i samma behållningar tilläfventyrs förefintliga tillgångar af mera enskild natur, låter sig göra, torde vara svårt att afgöra och lärer blifva beroende på den utredning, som, om sådant skulle anses nödigt, vid de särskilda truppförbanden möjligen torde kunna åtminstone i någon mån åstadkommas.

Jämte erinran att arméförvaltningen i underdånigt utlåtande den 13 juli 1897, i fråga om det framtida handhafvandet af dessa kassor, såsom sin uppfattning framhållit, att den kraftigaste driffjädern till en god och ändamålsenlig förvaltning och användning af dessa kassor torde vara att finna däruti, att truppförbanden själfva fortfarande finge disponera kassornas tillgångar och efter hvarje truppförbands olika behof använda dem såsom sin egendom till bestridande, såsom hittills, af utgifter, för hvilka, ehuru oundgängliga, medel dock icke kunde från statsverket påräknas, får arméförvaltningen i underdånighet anmäla att, sedan Eders Kongl. Maj:t i nådigt bref den 22 oktober 1897 föreskrifvit, att årlig redovisning för kassornas förvaltning skulle från och med 1898 till arméförvaltningen ingifvas, arméförvaltningen, efter den granskning af kassornas räkenskaper för sistnämnda år, som hos arméförvaltningen ägt rum, i skrifvelse den 15 december 1899 anmodat fördelningsintendenturerna att vid andra af dem verkställda inventeringar jämväl årligen granska och genomgå de vid underlydande truppförband befintliga marketenterikassors disponibla tillgångar och värdehandlingar samt att, därest mot kassornas förvaltning och allmänna användande m. m. någon erinran skulle förekomma, därom hos arméförvaltningen göra anmälan.

Då för en del af kassorna utfärdats reglementen, hvilka innehålla föreskrifter, bland annat, om revidering vid truppförbanden af kassornas räkenskaper, då, på sätt nyss anförts, fördelningsintendenturerna erhållit

föreskrift öfvervaka kassornas behöriga användande, då samma kassors räkenskaper vidare skola granskas af arméförvaltningens revision samt då slutligen samma räkenskaper årligen finnas tillgängliga för granskning af Riksdagens revisorer, förefaller det arméförvaltningen obehöfligt att för kontroll öfver kassornas rätta användande betunga kammarrättens revision med en ytterligare eller femte granskning af samma räkenskaper.»

Den af Riksdagens revisorer ifrågasatta undersökningen om de i marketenterikassorna sammanförda medlens natur af statsmedel eller enskilda medel blef af statsutskottet vid 1901 års riksdag förordad. Uti sitt med anledning af Revisorernes berättelse afgifna utlåtande yttrade statsutskottet angående denna fråga:

»Då ostridigt är, att i de s. k. marketenteri- och lägerkassorna ingå såväl statsmedel som enskilda medel, finner utskottet med ordning och reda öfverensstämmande, att dessa medel särskiljas och hvar för sig redovisas; och synes redogörelsen öfver den del af dessa medel, som är att hänföra till statsmedel, böra undergå granskning i kammarrätten. Men för ernående af berörda ändamål torde med nödvändighet erfordras, att, på sätt Revisorerne ifrågasatt, undersökning anställes till utrönande af hvad utaf ifrågavarande kassors tillgångar rätteligen är att anse såsom statsmedel och såsom enskilda medel. Vid detta förhållande finner sig utskottet böra föreslå Riksdagen att söka utverka Kungl. Maj:ts föranstaltande om en sådan utrednings verkställande.»

På de af statsutskottet sålunda anförda skäl och i enlighet med dess hemställan anhöll Riksdagen uti skrifvelse till Kungl. Maj:t den 1 maj 1901, det tacktes Kungl. Maj:t låta utreda, i hvad mån de till de olika truppförbandens s. k. marketenteri- och lägerkassor ingående medel vore statsmedel eller medel af enskild natur, så att särskilda redogörelser öfver den andel, som utgjordes af statsmedel, kunde upprättas och i vederbörlig ordning till granskning öfverlämnas.

Sedan dåvarande statsrådet och chefen för kungl. landtförsvarsdepartementet med anledning af Riksdagens sålunda gjorda framställning i ämnet anmodat arméförvaltningen å intendentsdepartementet att inkomma med yttrande, hvilken del af kassornas inkomster skulle hänföras till statsmedel eller till medel af enskild natur samt att afgifva förslag till de bestämmelser i detta hänseende, som af arméförvaltningen ansåges böra läggas till grund för den af Riksdagen begärda utredningen, afgaf arméförvaltningen den 1 juli 1902 utlåtande i ärendet samt öfverlämnade därvid tillika yttranden från vederbörande fördelningsintendenturer.

Uti nämnda utlåtande har arméförvaltningen, under förmälan att det icke syntes vara meningen att uppdelningarna kassornas förefintliga behållningar, hvilka på sätt äfven af vissa ortsmyndigheter framhållits lämpligast torde få vid truppförbanden bibehållas såsom dessas enskilda tillhörighet, utan frågan nu endast gällde att fastslå en grund för bestämmande af hvilken del af de till kassorna hittills inflytande inkomsterna för framtiden skulle betraktas såsom statsmedel och hvilken del såsom medel af enskild natur, förklarar sig förbigå frågan om kassornas tillkomst och de nu förefintliga behållningarnas fördelning för att behandla frågan, huru kassornas årsinkomster för framtiden borde uppdelas. I enlighet med denna uppfattning af den anbefallda utredningens innebörd har arméförvaltningen, efter redogörelse för kassornas ställning vid 1901 års slut, hvilken redogörelse utvisade en behållning till år 1902 af 216,974 kronor 92 öre, hemställt, att de till ifrågavarande kassor framdeles inflytande medel skulle uppdelas i tvenne särskilda kassor, lägerkassan och marketenterikassan, af hvilka den förra skulle vara af allmän och den senare af enskild natur. Härjämte ansåg arméförvaltningen, att föreskrift borde lämnas därom, att till sistnämnda slag af kassor skulle öfverföras alla nuvarande marketenteri- och lägerkassors tillgångar och skulder.

Vid ärendets föredragning inför Kungl. Maj:t den 17 april 1903 hemställde föredragande departementschefen, statsrådet *Crusebjörn*, att Kungl. Maj:t måtte föreskrifva:

att de till ifrågavarande kassor vid truppförbanden inflytande medel hädanefter skulle fördelas å två särskilda kassor, den ena innehållande allmänna medel, benämnd *regementets (kårens) allmänna lägerkassa*, den andra, innehållande enskilda medel, benämnd *regementets (kårens) enskilda lägerkassa*;

att till *allmänna lägerkassan*, ur hvilken skulle bestridas alla utgifter för förbättrade anordningar af ett eller annat slag, afsedda för truppförbandet, och för hvilka erforderliga medel ej blifvit i stat eller eljest anvisade, skulle ingå inkomster dels af hyror och arrenden för sådana kronans jordområden, lokaler och lägenheter, hvilkas afkastning dittills influtit till marketenteri- och lägerkassan, dels af gräsbeten och höskörd å mark, upplåten till truppförbandets nyttjande, dels ock af latrinspilling, äfvensom de statsmedel, hvilka kunde af arméförvaltningen i särskilda fall tillerkännas truppförbandet såsom bidrag till vissa af kassan bekostade utgifter för ofvanberörda anordningar;

att i den allmänna lägerkassan skulle ingå jämväl de medel, som

inflöte genom försäljning af hästspilling vid beridet truppförband, dock med bibehållande af den Prins Carls pensionskassa vid kronprinsens husarregemente, enligt nådigt bref den 6 september 1883, medgifna rätt att utbekomma viss del af ifrågavarande medel;

att till *enskilda lägerkassan*, hvilken uteslutande vore afsedd att bereda nytta och trefnad för manskapet, skulle inflyta arrenden och hyror för byggnader och lägenheter, som vore truppförbandet enskildt tillhöriga eller blifvit uppförda eller inköpta för marketenteri- eller lägerkassans egna medel, äfvensom inkomsten af marketenteri- och annan rörelse för truppförbandets egen räkning samt försäljning af köksaffall och dylikt;

att till de enskilda lägerkassorna skulle öfverföras alla de nuvarande marketenteri- och lägerkassornas tillgångar och skulder vid slutet af år 1902;

att såväl de allmänna som enskilda lägerkassorna skulle omhändehafvas af vederbörande regementsförvaltning, dock att från förstnämnda kassor utbetalning ej finge ske, förr än fördelningsintendenturen därtill lämnat medgifvande;

att årlig redovisning för de allmänna lägerkassornas inkomster, utgifter och förvaltning skulle från och med år 1903 till arméförvaltningen afgifvas för granskning i sammanhang med andra från truppförbanden ingående årsredogörelser för statsmedel och därefter i vederbörlig ordning till kammarrätten öfverlämnas; samt

att årlig redovisning för de enskilda lägerkassornas inkomster, utgifter och förvaltning skulle lämnas till vederbörande fördelningsintendentur, hvilken, där anledning till anmärkning mot redogörelsen eller förvaltningen förefunnes, skulle efter omständigheterna antingen till regementsförvaltningen göra de erinringar, hvilka kunde finnas erforderliga, eller ock om förhållandet göra anmälan hos arméförvaltningen å civila departementet för vidtagande af den åtgärd, förhållandena påkallade.

Statsrådets öfrige ledamöter instämde i föredragandens hemställan; och biföll Kungl. Maj:t hvad statsrådet sålunda tillstyrkt.

Vid detta ärendes behandling inom utskottet har det till en början ådragit sig utskottets uppmärksamhet, att den till grund för Kungl. Maj:ts beslut liggande, af arméförvaltningen verkställda utredningen icke varit af den omfattning, Riksdagen uti sin ofvanberörda skrifvelse afsett. Af samma skrifvelse såväl som af statsutskottets utlåtande och Riksdagens revisorers framställning är tydligt, att med den begärda utredningen åsyftats icke

blott att finna en grund för uppdelning af de till marketenteri- och lägerkassorna framdeles ingående medlen, utan i första hand att få till stånd en ingående undersökning om de i kassorna redan sammanförda medlens natur af statsmedel eller enskilda medel. Vid den af arméförvaltningen verkställda utredningen har emellertid denna senare synpunkt icke vunnit beaktande. Den omständigheten att föredragande departementschefen tillstyrkt Kungl. Maj:t att fatta beslut i ärendet, ehuru den föreliggande utredningen sålunda varit i nämnda afseende bristfällig, har syntts utskottet vara af beskaffenhet att icke böra lämnas oanmärkt.

Hvad vidare beträffar den sakliga innebörden af Kungl. Maj:ts ifrågavarande beslut, har utskottet funnit det synnerligen anmärkningsvärdt, att föredragande departementschefen tillstyrkt Kungl. Maj:t att föreskrifva, att till de enskilda lägerkassorna skulle öfverföras alla de nuvarande marketenteri- och lägerkassornas tillgångar och skulder vid slutet af år 1902. Föredraganden har i detta hänseende haft att stödja sig på arméförvaltningens uttalande om lämpligheten att vid vederbörande truppförband bibehålla kassornas förefintliga behållningar. Äfven om billigheten kunde tala härför, tillkommer det dock icke Kungl. Maj:t att därom besluta. Enligt hvad Riksdagens revisorer påvisat, ingingo nämligen uti nämnda kassor medel, till hvilka eganderätten otvifvelaktigt borde anses tillkomma staten. Detta finnes äfven uttaladt i Riksdagens skrifvelse. Då Kungl. Maj:t i förevarande fall utan Riksdagens hörande beslutat, att statsmedel skulle till enskild kassa öfverföras, har utskottet, sin plikt likmätigt, ansett sig böra hos Riksdagen göra anmälan om det rådslag, i enlighet med hvilket ifrågavarande beslut fattats.

2:o)

(Protokoll öfver landtförsvarsärenden för den 22 maj 1903, n:o 10).

I propositionen till 1901 års riksdag angående statsverkets tillstånd och behof har Kungl. Maj:t under fjärde hufvudtiteln föreslagit att ur riksstaten utesluta reservationsanslaget till »det icke garnisonerade infanteriets och det indelta kavalleriets vapenöfningar», hvilket i riksstaten för nyssnämnda år upptagits till 1,160,640 kronor, och i dess ställe uppföra ett nytt reservationsanslag, benämndt »arméns fält- och fälttjänstöfningar» å 300,000 kronor. Såsom skäl för vidtagande af denna åtgärd anfördes af föredragande departementschefen till statsrådsprotokollet hufvudsakligen, att densamma syntes fullt betingad af den nya organisation, som armén enligt Kungl. Maj:ts till nämnda riksdag därom afgifna förslag skulle

erhålla, samt att det ej, sedan armén fått en mera likartad sammansättning, kunde finnas något rimligt skäl, hvarför samma slag af utgifter skulle bestridas från olika anslag, såsom förut skett. Förstnämnda anslag eller det s. k. vapenöfningsanslaget hade på grund häraf utskiftats å särskilda anslag under hufvudtiteln, nämligen å »arméns aflöning och rekrytering m. m.» hvad angår aflönings- och s. k. expenskostnader, å »remontering och skoning m. m.» hvad beträffar hästarnes sjukvård och skoning vid tjänstgöring, å »arméns byggnader, mötesfält, kommandantskapsutgifter samt fortifikationens öfningar och materiel» vidkommande mötesfältens underhåll med hvad därtill hör, å »arméns mathållning» i fråga om mathållnings- och kokinrättningskostnader, å »furagering af arméns hästar» angående hästarnes utfodring och därmed sammanhängande kostnader, å »arméns diverse intendentur- och sjukvårdsbehof» beträffande kommunionspenningar, sjukvårdskostnader, undervisningsmateriel af alla olika slag, underhåll af trängfordon, transporter m. fl. utgifter af diverse natur samt å »arméns kasernutredning samt ved, ljus och vatten» hvad rör egentliga förläggningkostnader utom sådana, som vidkomma byggnadsunderhållet. Men då en dylik fördelning icke kunnat äga rum i afseende å en del af anslaget, hade ett nytt anslag till arméns fält- och fälttjänst-öfningar blifvit i riksstaten uppfördt.

I underdånig skrifvelse den 22 december 1902 har arméförvaltningen å intendentsdepartementet anmält, att vid afslutande af 1901 års räkenskaper hos arméförvaltningen under försträckningstitel balanserats, bland annat, ett belopp af 61,213 kronor 38 öre, som bort afföras å vapenöfningsanslaget antingen samma år, om detta anslag då lämnat tillgång därtill, eller ock sedermera, därest anslaget ej från och med år 1902 blifvit ur riksstaten uteslutet. Då under år 1901 en behållning af 78,054 kronor 96 öre uppstått å anslaget till »arméns diverse intendentur- och sjukvårdsbehof», hemställde arméförvaltningen, att det balanserade beloppet, 61,213 kronor 38 öre, finge täckas genom öfverföring från sistnämnda anslag.

Arméförvaltningens berörda skrifvelse föredrogs inför Kungl. Maj:t den 22 maj 1903 af dåvarande chefen för landtförvarsdepartementet, statsrådet *Crusebjörn*, därvid Kungl. Maj:t på statsrådets samtliga ledamöters hemställan till arméförvaltningens anhållan lämnade bifall.

Genom förevarande beslut har alltså från anslaget till »arméns diverse intendentur- och sjukvårdsbehof» öfverförts medel till afsevärdt belopp för täckande af en å det förutvarande vapenöfningsanslaget uppkommen brist. Då de utgifter, som med omförmälda båda anslag skolat bestridas, endast till mindre del kunna anses vara af likartad beskaffenhet och då i hvarje fall mellan den omförmälda behållningen från år 1901 å anslaget till »arméns diverse intendentur- och sjukvårdsbehof» och det förutvarande vapenöfningsanslaget icke funnits någon gemenskap samt följaktligen enligt utskottets uppfattning alla skäl saknats för tillstyrkande af en dylik åtgärd, hvilken onekligen måste anses innebära ett obehörigt intrång i Riksdagens statsregleringsrätt, har utskottet, sin plikt likmätigt, ansett sig böra mot ofvanbemälda föredragande härom hos Riksdagen göra anmälan.

3:o.

(Protokoll öfver sjöförvarsärenden för den 17 juni 1903, n:o 14.)

I skrifvelse till Kungl. Maj:t den 23 september 1902, angående utgifterna under riksstatens femte hufvudtitel för år 1904, har marinförvaltningen — med förmälan, att varfschefen i Karlskrona hos marinförvaltningen framhållit behovet af lokal för utförande af de arbeten, som stode i sammanhang med införandet af elektrisk materiel å flottans fartyg, samt att marinförvaltningen funne varfschefens berörda framställning fullt berättigad — hemställt, att Kungl. Maj:t tacktes hos Riksdagen äska ett extra ordinarie anslag af 52,100 kronor för bestridande af den beräknade kostnaden för anläggning af en elektrisk verkstadsbyggnad i nämnda stad. Denna marinförvaltningens hemställan föranledde icke, att Kungl. Maj:t hos Riksdagen gjorde någon framställning i ämnet.

Efter det marinförvaltningen i en till Kungl. Maj:t aflåten skrifvelse af den 26 maj 1903 med öfverlämnande af summarisk redovisning för alla af marinförvaltningen under år 1902 förvaltade medel och bestridda utgifter m. m., under erinran om hvad sålunda förekommit, hemställt, att till påbörjande af en elektrisk verkstadsbyggnad i Karlskrona måtte af allmänna besparingarna å femte hufvudtiteln anvisas ett belopp af 40,000 kronor, tillstyrkte emellertid chefen för sjöförvarsdepartementet, statsrådet *Palander*, vid föredragning i statsrådet den 17 juni 1903 af nämnda skrifvelse, att Kungl. Maj:t måtte på det sätt bifalla marinförvaltningens ifrågavarande hemställan, att för detta ändamål från ofvanberörda allmänna besparingar anvisades ett belopp af 30,000 kronor; och fattade

Kungl. Maj:t beslut i enlighet med den sålunda gjorda, af statsrådets öfriga ledamöter biträdda tillstyrkan.

Såsom ofvan framhållits, har marinförvaltningens i ofvanberörda skrifvelse den 23 september 1902 framställda förslag om äskande hos Riksdagen af anslag till ifrågavarande elektriska verkstadsbyggnad icke af Kungl. Maj:t vunnit beaktande vid aflåtandet till 1903 års Riksdag af proposition angående reglerandet af utgifterna under riksstatens femte hufvudtitel. Detta oaktadt har Kungl. Maj:t kort efter nämnda riksdags slut, på marinförvaltningens i annat sammanhang väckta erinran om dess förut i ämnet gjorda hemställan, men utan att för samma framställning förebragts några nya skäl, för nu ifrågavarande ändamål anvisat medel, hvilka enligt gällande bestämmelser icke få användas för bestridande af sådana statsbehof, hvarom här är fråga. I Rikets Ständers skrifvelse den 12 maj 1841 angående grunderna i afseende å dispositionen af besparingarna å hufvudtitlarna, hvilka grunder uti Riksdagens årliga skrivelser till Kungl. Maj:t med öfverlämnande af ny riksstat förklaras fortfarande skola blifva gällande, förutsättes nämligen, att de besparingar, som intill följande riksdag kunna å någon hufvudtitel uppstå, af Kungl. Maj:t disponeras till sådana, vid den af Rikets Ständer verkställda statsreglering ej påräknade utgifter, hvilka under tiden mellan riksdagarne kunna finnas för rikets styrelse af oundvikligt behof påkallade.

På grund af hvad sålunda anförts och då föredragande departementschefen, enligt utskottets åsikt, genom sitt i förevarande ärende afgifna rådslag tillstyrkt Kungl. Maj:t att vidtaga en åtgärd, som i sig innebär ett öfverskridande af den Kungl. Maj:t öfver besparingarna tillerkända dispositionsrätt — ett förfaringssätt, som kan medföra betänkliga konsekvenser med hänsyn till Riksdagens bestämmanderätt i statsregleringsfrågor — har utskottet funnit detta ärende vara af den beskaffenhet, att anmälan bör, jämlikt § 107 regeringsformen, hos Riksdagen göras mot föredragande departementschefen.

4:o)

(Protokoll öfver finansärenden för den 23 januari 1903, n:o 6.)

Uti en den 31 maj 1902 till statskontoret ingifven ansökning hafva rådmannen J. Wretman och kaptenen W. Wretman, såsom stärbhusdelagare efter den 17 september 1891 affidne justitierådet Waldemar Wret-

man, anhållit att från statsverket utbekomma 1,186 kronor 50 öre, utgörande af justitierådet Wretman vid hans utnämningar år 1846 till fiskal och år 1849 till assessor i Svea hofrätt intjänad s. k. begravningshjälp eller nådår.

Vid af vederbörande revisor i statskontoret verkställd granskning af berörda rekvisition har anmärkts, att då, enligt kungl. kungörelsen den 4 november 1887 angående förändrad preskriptionstid för utbekommande af fordran hos statsverket, i afseende å preskription af sådan fordran skulle lända till efterrättelse hvad allmän lag innehölle, rekvisitionen, såsom afseende fordran, som uppkommit under år 1891 och således för längre tid tillbaka än tio år, icke borde till någon statskontorets åtgärd föranleda; och genom beslut den 5 juni 1902 har statskontoret, i enlighet med revisorns hemställan, funnit den gjorda rekvisitionen icke till någon åtgärd föranleda.

Öfver statskontorets omförmälda beslut hafva rådmannen Wretman och kaptenen Wretman hos Kungl. Maj:t anfört besvär, däruti de hufvudsakligen anfört följande. Då ifrågavarande medel blifvit af justitierådet Wretman vid hans ofvan berörda utnämningar till statsverket inbetalade i ändamål att efter hans död utfalla såsom begravningshjälp, vore medlen att anse såsom en hos offentlig myndighet gjord deposition och rätten till deras utfående kunde för den skull icke betraktas såsom en fordran, hvarå allmänna lagens stadganden om preskription vore tillämpliga. Någon viss tid för återkräfvande af en sådan deposition funnes, klagandena veterligen, icke bestämd. Enär klagandena på grund häraf icke kunde anses hafva försuttit sin rätt till utfående af omförmälda medel samt därtill komme, att, då statsverket haft tillfälle att under mer än femtio år erhålla ränta å medlen, jämväl billigheten kräfde, att klagandena ej borde gå miste om det deponerade kapitalbeloppet, anhöllo klagandena, att Kungl. Maj:t måtte, med upphäfvande af statskontorets öfverklagade beslut, anbefalla statskontoret att till klagandena utanordna ifrågavarande belopp.

Efter remiss har statskontoret uti öfver besvären afgifvet utlåtande, bland annat, anfört följande. Då de så kallade begravningshjälps- eller nådårsbesparingarna, om hvilkas upphörande föreskrift meddelats i kungl. kungörelsen den 17 september 1851, icke, såsom klagandena påstått, till statsverket inbetalades, utan innehölles å den till vederbörande tjänst anslagna lön, hvilken tjänsteinnehafvaren icke finge tillträda, förrän begravningshjälpen aftjänats, kunde denna icke anses såsom hos statsverket deponerad, utan blott såsom en vederbörande stärbhus tillkommande fordran hos stats-

verket. Statskontoret hade därför på grund af stadgandet i ofvan omnämnda kungörelse den 4 november 1887, jämförd med kungl. förordningen om tioårig preskription m. m. den 4 mars 1862, för sin del ej kunnat annat än afslå den gjorda framställningen såsom för sent inkommen. Detta hindrade dock ej statskontoret att anse det vara med billighet öfverensstämmande, ifall statsverket underlåte att begagna sig af sin rätt att behålla ifrågavarande, af vederbörande intjänade begravningshjälp. I sammanhang härmed erinrade statskontoret, att Kungl. Maj:t i två angifna fall, med afseende å förekomna bevekande omständigheter, af gunst och nåd medgifvit utbetalning af sådan intjänad begravningshjälp, oaktadt anspråk på dess utbekommande framstälts först efter den i då gällande författningar för fordringars anmälade hos statsverket stadgade tid.

Besvären föredrogos inför Kungl. Maj:t den 23 januari 1903 af chefen för finansdepartementet, statsrådet *Meyer*, därvid statsrådets ledamöter hemställde, att Kungl. Maj:t, i anledning af besvären, måtte medgifva, att ifrågavarande begravningshjälp, 1,186 kronor 50 öre, finge till klagandena utbetalas från anslaget till allmänna indragningsstaten; och biföll Kungl. Maj:t denna hemställan.

Såsom af hvad ofvan anförts framgår, har föredragande departementschefen, utan att tillstyrka upphäfvande af den underordnade myndighetens öfverklagade beslut eller ens angifva, huruvida föredraganden funne samma beslut lagligen grundadt eller icke, tillrådt Kungl. Maj:t att i anledning af besvären medgifva utbetalning af ifrågavarande begravningshjälp, och har Kungl. Maj:t i enlighet härmed jämväl fattat sitt beslut. Ett dylikt förfaringssätt finner utskottet redan i och för sig anmärkningsvärdt. Härtill kommer, att, enligt utskottets uppfattning, det måste tillkomma Riksdagen allena att medgifva utbetalning af sådana statens medel, hvarom här är fråga. Hvad statskontoret anført därom, att en utbetalning af ifrågavarande medel kunde ur billighetssynpunkt försvaras, lär icke kunnat utgöra något stöd för föredragandens ärendet afgifna rådslag, enär statskontoret i berörda afseende såsom sin åsikt allenast framhållit, att det vore med billighet öfverensstämmande, ifall statsverket underlåte att begagna sig af sin rätt att behålla omnämnda begravningshjälp. Så mycket mindre borde något stöd häraf kunnat hämtas för föredragandens ifrågavarande hemställan, som uti de af statskontoret åberopade föregående fall, då Kungl. Maj:t medgifvit utbetalning

af preskriberade fordringar, krafvet förelegat i annan ordning, än här ägt rum.

Då Kungl. Maj:t icke ägt att, på sätt som skett, förfoga öfver statens medel, har utskottet ansett förevarande ärende vara af beskaffenhet att böra jämlikt § 107 regeringsformen för Riksdagen anmälas.

Stockholm den 10 maj 1904.

På utskottets vägnar:

HUGO BLOMBERG.

Reservationer:

A) *vid punkten 1:o af utskottets memorial:*

af herrar *Blomberg, friherre Alströmer, Berg, Gustaf Axel, Berg, Lars, Nyström, Carl, Berg, Gustaf B., Falk, friherre Rappe, Törner och Rydberg*, hvilka ansett den i punkten 1:o här ofvan omnämnda regeringsåtgärd icke vara af beskaffenhet, att den bort föranleda utskottet att därom hos Riksdagen göra anmälan enligt § 107 regeringsformen;

B) *vid punkten 2:o af utskottets memorial:*

af herrar *Blomberg, friherre Alströmer, Berg, Gustaf Axel, Nyström, Carl, Berg, Gustaf B., Sjöholm, Falk, friherre Rappe och Tham, Sebastian*, som ansett den i punkten 2:o omförmälda regeringsåtgärd icke vara af beskaffenhet, att den bort föranleda utskottet att därom hos Riksdagen göra anmälan enligt § 107 regeringsformen;

C) vid punkten 3:o af utskottets memorial:

af herrar *Blomberg*, friherre *Alströmer*, *Behm*, *Moberg*, *Trygger*, *Berg*, *Lars*, *Nyström*, *Carl*, *Berg*, *Gustaf B.*, *Sjöholm* och friherre *Rappe*, som ansett den i punkten 3:o omförmälda regeringsåtgärd icke vara af beskaffenhet, att den bort föranleda utskottet att därom hos Riksdagen göra anmälan enligt § 107 regeringsformen;

D) vid punkten 4:o af utskottets memorial:

af herrar *Blomberg*, friherre *Alströmer*, *Berg*, *Lars*, *Nyström*, *Carl*, *Berg*, *Gustaf B.*, *Sjöholm*, *Falk*, friherre *Rappe* och *Törner*, hvilka ansett den i punkten 4:o omförmälda regeringsåtgärd icke vara af beskaffenhet, att den bort föranleda utskottet att därom hos Riksdagen göra anmälan enligt § 107 regeringsformen;

E) a) af herrar *Blomberg*, *Behm*, *Moberg*, *Berg*, *Gustaf Axel*, *Berg*, *Lars*, *Nyström*, *Carl*, *Berg*, *Gustaf B.*, *Sjöholm* och af *Ekenstam*, hvilka anført:

(Protokoll öfver utrikesdepartementsärenden i sammansatt statsråd den 11 och 21 december 1903).

Enär af statsrådsprotokollen för den 11 och 21 december 1903, hvilka blifvit i Post- och Inrikes tidningar offentliggjorda, för oss uppenbarligen framgår, att hans excellens herr ministern för utrikes ärendena vid behandlingen af den däri omhandlade frågan angående särskiljandet af det för båda rikena gemensamma konsulatväsendet, så väl med afseende å de förberedande åtgärder, hvilka i ärendet vidtagits, innan detsamma af honom föredragits i statsrådet, som äfven beträffande de råd, han såsom föredragande för beslutets fattande till Konungen afgifvit, icke ådagalagt det nit och den skicklighet, som för tillgodoseendet af rikets sannskyldiga nytta bort det viktiga ärendet tillkomma, särskildt med tillbörlig hänsyn därtill att de önskningsmål, Riksdagen vid upprepade tillfällen uttalat, bort vid frågans behandling från svensk sida uppmärksammas, så hafva vi ansett, att anmälan härom bort enligt § 107 regeringsformen mot

hans excellens herr ministern för utrikes ärendena hos Riksdagen af utskottet göras;

b) af herr *Bergström*, som anförde:

(Protokoll öfver landtförsvärsärenden den 23 januari 1903, n:o 64, den 30 januari 1903, n:o 23, den 26 juni 1903, n:o 37, den 10 juli 1903, n:o 17, den 31 juli 1903, n:o 1, samt protokoll öfver sjöförsvärsärenden den 30 oktober 1903, n:o 13.)

I sitt dechargebetänkande vid 1894 års riksdag anmälde konstitutionsutskottet, jämlikt § 107 regeringsformen, att Kungl. Maj:t vid åtskilliga tillfällen under år 1893 i kommandoväg fattat beslut om vidtagande af åtgärder, hvilka föranledt statsutgifter, men först *därefter* i statsrådet meddelat föreskrifter om gäldande af de sålunda uppkomna kostnaderna. Under tiden närmast efter denna anmärknings framställande torde grundlagsenlig ordning vid dylika ärendens behandling i regel blifvit följd. Men det gamla grundlagsstridiga förfarandet synes ånyo på väg att inrota sig, att döma af de talrika exempel, som äro att hämta i 1903 års statsrådsprotokoll.

Af de ofvan nämnda protokollen öfver landtförsvärsärenden finner man nämligen:

att ett uppdrag, genom generalorder den 30 mars 1901 af Kungl. Maj:t lämnadt åt majoren i armén C. C. A. Silow och majoren i Första Svea trängkår P. R. G. W. von Heideman, anmälts i statsrådet i och för beslut om ersättning den 23 januari 1903;

att ett uppdrag, genom generalorder den 31 juli 1899 af Kungl. Maj:t lämnadt åt inspektören för trängen, generalen greve M. W. Hamilton, öfverfältläkaren G. Dunér och chefen för sjukvårdsbyrån inom arméförvaltningen, fördelningsläkaren C. C. Ekeroth, anmälts i statsrådet i och för beslut om ersättning den 30 januari 1903;

att ett uppdrag, genom generalorder den 12 mars 1901 af Kungl. Maj:t lämnadt åt dåvarande öfversten och sekundchefen för Svea lifgarde, generalmajoren G. F. O. Ugglå, fältintendenten af första graden M. Stendahl, öfverstelöjtnanten i armén, majoren vid fortifikationen H. W. Ahlmann, dåvarande majoren vid Göta lifgarde, greve S. O. C. C. E. Lewenhaupt, majoren i Första Svea artilleriregemente J. J. von der Burg, kaptenen vid Svea trängkår K. A. O. Sterner och ryttmästaren i Lifgardet

till häst greve R. G. E. M. von Rosen, anmälts i statsrådet i och för beslut om ersättning den 26 juni 1903;

att ett uppdrag, genom generalorder den 29 maj 1903 af Kungl. Maj:t lämnadt åt fördelningsläkaren C. C. Ekeroth, anmälts i statsrådet i och för beslut om ersättning den 10 juli 1903;

att ett uppdrag, genom generalorder den 10 januari 1903 af Kungl. Maj:t lämnadt åt chefen för arméförvaltningens sjukvårdsbyrå, fördelningsläkaren E. J. Boman och chefläkaren vid allmänna garnisonssjukhuset i Stockholm, regementsläkaren L. V. Lundberg, anmälts i statsrådet i och för beslut om ersättning den 31 juli 1903.

Af ofvannämnda protokoll öfver sjöförsvarsärenden finnes likaledes:

att ett uppdrag, genom generalorder den 22 september 1903 af Kungl. Maj:t lämnadt åt en underofficer vid maskiniststaten, tillhörande Stockholms station, anmälts i statsrådet i och för beslut om ersättning den 30 oktober 1903.

Då det är af synnerlig vikt att upprätthålla den af 1894 års konstitutionsutskott häfdade grundlagsenliga ordningen, att vid behandlingen af mål af dylik art anslagsfrågan städse bör i statsrådet afgöras, innan något beslut i kommandoväg fattas, har jag yrkat, att konstitutionsutskottet skulle, jämlikt § 107 regeringsformen, för Riksdagen anmäla nu berörda förhållanden;

af herrar af *Callerholm, Darin, Elowson, Johnsson, Nydal* och *Broström*, hvilka förenat sig i denna herr *Bergströms* reservation;

c) af herr *Bergström*, som anført:

(Protokoll öfver landtförsvarsärenden den 22 maj 1903, n:o 4.)

I Kungl. Maj:ts proposition till Riksdagen 1901 angående ny härordning förelåg förslag om uppförande af en inspektör för trängen med fasta aflöningsförmåner å ordinarie stat. Sedan Riksdagens särskilda utskott n:o 1 i afgifvet utlåtande afstyrkt denna framställning, under framhållande, bland annat, af den besparing, som därigenom kunde göras, beslöt Riksdagen att icke bifalla Kungl. Maj:ts proposition i denna del; och yttrade Riksdagen vid meddelandet af detta sitt beslut, i skrifvelse n:o 120, följande:

»Förslaget om uppförande å ordinarie stat af en *inspektör för trängen* med öfverstes aflöningsförmåner har Riksdagen icke kunnat biträda. Riks-

dagen håller före, att ifrågavarande inspektioner utan olägenhet kunna handhafvas af vederbörande arméfördelningschefer.»

Efter detta Riksdagens uttalande och beslut vid antagandet af den nya härordningen, måste det onekligen förefalla högst anmärkningsvärdt, att chefen för landtförsvarsdepartementet, statsrådet Crusebjörn, i statsrådet den 22 maj 1903 kunnat göra den framställning, som här följer:

»Med anmälan att inspektören för trängen, generalen m. m. herr grefve Malcolm Walter Hamilton under den 1 innevarande maj affidit, får jag dels i underdånighet hemställa, det Eders Kungl. Maj:t tacktes i nåder förordna generallöjtnanten i generalitetets reserv m. m. friherre Carl Wilhelm Ericson att tills vidare vara inspektör för trängen, dels ock, jämte erinran att med nämnda inspektörsbefattning ej äro förenade några å stat uppförda aflöningsförmåner, tillstyrka, det Eders Kungl. Maj:t tacktes i sammanhang härmed föreskrifva, att generallöjtnanten friherre Ericson skall, i egenskap af inspektör för trängen, i likhet med hans företrädare, äga åtnjuta, förutom fri expeditionslokal i kronans hus, ej mindre godtgörelse för expeditionskostnader jämte öfriga utgifter för tjänstens uppehållande med ett årligt belopp af fyrahundra kronor i ett för allt från fjärde hufvudtitelns anslag till extra utgifter, än ock under inspektionsresor rese- och traktamentsersättning enligt gällande resereglemente, hvilken sistnämnda förmån jämväl torde tillerkännas den honom under dessa resor åtföljande stabspersonal.»

Till denna framställning lämnade Konungen, på tillstyrkan af statsrådets öfriga ledamöter, sitt bifall.

Att Kungl. Maj:t på dylikt sätt fullständigt sätter sig öfver en af Riksdagen uttalad mening med afseende å den nya arméorganisationen, har syns mig förtjänt af synnerlig uppmärksamhet. Redan sakliga skäl borde ha talat för en annan behandling af den af Riksdagen gifna anvisningen i fråga om tränginspektionens ordnande. Äfven på militära håll har det ju nämligen betraktats som en betänkelig brist i organisationen, att arméfördelningscheferna, såsom det nu är ställt, icke föranledas att taga tillräcklig kännedom om den till de respektive fördelningarna hörande trängen.

Yttermera anmärkningsvärdt blir detta regeringsärende, då det ses ur synpunkten af Riksdagens statsregleringsrätt. 1901 års Riksdag har på Kungl. Maj:ts framställning pröfvat det behof af en särskild tränginspektör, hvarom ofvan förmåles, men icke funnit behofvet ådagalagdt och ej heller till dess fyllande anvisat medel vare sig på ordinarie eller extra

ordinarie stat. Att sedermera Kungl. Maj:t, vid inträdande ledighet, fortfarande förordnat en särskild inspektör för trängen och i sammanhang därmed anvisat medel ur anslag, som icke afsetts för nu ifrågavarande ändamål, har jag ansett innebära ett åsidosättande af grundlagens bud och för den skull yrkat, att Riksdagen skulle, jämlikt § 107 regeringsformen, för Riksdagen anmäla detta ärende;

af herrar *Elowson* och *Nydal*, hvilka förenat sig i denna herr *Bergströms* reservation;

d) af herr *Bergström*, som anført:

(Protokoll öfver landtförsvarsärenden den 12 januari 1904, n:o 2, och protokoll öfver kommandomål för armén den 12 januari 1904.)

Då, vid värnpliktslagens antagande år 1901, i §§ 27 och 52 af nämnda lag stadgades, att vissa slag af värnpliktige, nämligen värnpliktig, uttagen till trängen i förvaltningstjänst eller egentlig sjukvårdstjänst, till stations-tjänst vid flottan eller till särskild befattning vid hären eller flottan, så ock värnpliktig, som för utbildning vid Gottlands infanteriregemente uttagits från annat regementes inskrifningsområde, skulle kunna fullgöra dem åliggande tjänstgöring i en följd, afsåg detta stadgande, enligt hvad af Kungl. Maj:ts förslag och de militära myndigheternas yttranden tydligt framgår, att å ena sidan bereda en förmån åt de ifrågavarande värnpliktige och å andra sidan vinna en anordning, som vore i militärt afseende fördelaktig. Hvad särskildt angick de icke vapenföre värnpliktige, som komme att inskrifvas till den särskilda befattning vid hären, hvartill de funnes lämpliga, låg det i sakens natur, att man tänkte sig, att många af dem, sedan de fullgjort sin första tjänstgöring (rekrytskolan), under de sex första öfvergångsåren hel och hållen förlagd till första året, med fördel skulle kunna i följd därmed fortsätta med åtskilliga arbeten, likartade med dem, hvarmed de under beväringerekrytskolan varit sysselsatta, och sålunda utan afbrott fullgöra hela den dem åliggande tjänstgöringsskyldigheten. Att med tjänstgöring i en följd enligt §§ 27 och 52 värnpliktslagen icke kunde förstås något annat än en tjänstgöring, som begynte samtidigt med öfriga värnpliktiges första tjänstgöring och sedermera fortginge, till dess hela tjänstgöringsskyldigheten vore fullgjord, fram-

går otvetydigt af lagtexten, och sålunda har densamma också blifvit uppfattad af militära myndigheter, som haft att tillämpa densamma.

Annorlunda har den nuvarande chefen för landtförsvarsdepartementet ansett sig kunna tolka och tillämpa nu ifrågavarande lagstadganden. Efter att i statsrådet den 12 januari 1904 hafva omförmålt, att uti flera af de efter afslutandet af 1903 års vapenöfningar afgifna inspektionsrapporterna framhållits önskvärdheten däraf, att de icke vapenföre värnpliktiges utbildning så ordnades, att en del af dem komme att vara inkallade till tjänstgöring under vintermånaderna eller eljest under annan tid än den, då öfriga värnpliktige öfvades, och efter att darsammastädes hafva förklarat, att allt talade för vidtagandet af åtgärder, hvarigenom möjlighet kunde beredas att under annan årstid fullt tillgodogöra sig desse värnpliktiges arbetskraft, tillkännagaf föredraganden, att han ämnade hos Kungl. Maj:t i underdånighet göra framställning om utfärdande i kommandoväg af nådiga föreskrifter, ledande därtill, att ett antal icke vapenföre värnpliktige försöksvis finge såsom skrifbiträden i de icke garnisonerade regementenas expeditioner samt rullföringsexpeditionerna fullgöra hela sin tjänstgöring i en följd, med inställelse den 1 november 1904. Tilläggas bör, att föredragande departementschefen förutskickade den anmärkningen, att någon svårighet att på frivillighetens väg kunna uttaga de värnpliktige, som äro erforderliga för tjänstgöring under vintermånaderna, knappast torde behöfva befaras, alldenstund det ju för mången måste vara af ekonomisk fördel att få fullgöra sin värnplikt under vintern i stället för under sommaren, då tillgången till arbetsförtjänst är rikligare.

Samma dag, den 12 januari 1904, beslöts jämlikt ofvannämnda protokoll i kommandomål, att »*en del af de icke vapenföre värnpliktige, hvilka skola inskrifvas under innevarande år och tilldelas hären, skall först instundande höst inkallas till tjänstgöring*». De i afseende härå gifna närmare bestämmelserna innehållas i följande generalorder:

Kungl. Maj:t har i nåder befallt, att *en del af de icke vapenföre värnpliktige, hvilka inskrifvas under innevarande år och tilldelas hären, skall först instundande höst inkallas till tjänstgöring* för att därefter i en följd fullgöra densamma; och skola i afseende härå följande bestämmelser lända till efterrättelse.

1. Till hvarje rullföringsexpedition inom I.—VI. arméfördelningsområdena äfvensom till hvarje icke garnisoneradt infanteriregementes regimentsexpedition inkallas ett skrifbiträde, uttaget bland de icke vapenföre värnpliktige som tilldelats vederbörligt infanteriregemente, dock att behörig minskning i detta antal sker, därest den sammanlagda tillgången å icke vapenföre skrifbiträden icke är tillräcklig

för att fylla behovet af dylika biträden jämväl under sommartjänstgöringen; för Stockholms stadsrullföringsexpedition inkallas det antal dylika biträden, som chefen för IV. arméfördelningen bestämmer.

Till hvart och ett af de båda lifgardesregementena till fot, till de särskilda skolor som äro anordnade för det icke garnisonerade infanteriet, äfvensom till hvarje regemente af annat truppslag än infanteriet inkallas icke vapenföre i olika befattningar enligt följande grunder:

af militärarbetare skall, med hänsyn till den i punkt 11 nedan gifna föreskriften angående arten af deras tjänstgöring inbeordras endast ett inskränkt antal; i allmänhet bör detta för de särskilda regementena ej öfverskrida hälften af det antal, som angifves i generalorder den 2 januari 1903, n:o 1, tabellen sid. 50—55;

af icke vapenföre uti öfriga i nyssnämnda generalorder sid. 56—57 angifna befattningar inbeordras det antal, som synes lämpligt med hänsyn till dels den sannolika tillgången på dylika icke vapenföre dels behovet af sådana värnpliktige under sommar- och under vinterperioden.

Föreskrifter på grund af ofvanstående rörande det antal, som skall till de olika expeditionerna, regementena och skolorna inkallas, lämnas af vederbörande arméfördelningschef. För sådan skola, afsedd för det icke garnisonerade infanteriet, i hvilken ingå elever från 2 eller flera arméfördelningar, lämnas dessa föreskrifter af den arméfördelningschef, under hvilkens befäl skolan står; för volontärskolan i Gäfle gifvas dock erforderliga bestämmelser af chefen för VI. arméfördelningen efter samråd med chefen för V. arméfördelningen. För ingenjörtrupperna bestämmes antalet af vederbörande arméfördelningschefer efter samråd med chefen för K. Fortifikationen.

2. De i punkt 1 nämnda skrifbiträdena skola om möjligt tillhöra det rullföringsområde och vara bosatta i den ort, hvarest vederbörlig expedition är belägen.

3. Sedan arméfördelningscheferna bestämt det antal icke vapenföre, som skall inbeordras, fördela de detta på lämpliga, till arméfördelningen hörande inskrifningsområden. Därefter lämna de vederbörande inskrifningsområdesbefälhafvare meddelande om dem, som från inskrifningsområdet skola inbeordras och till hvilket truppförband (skola, expedition) inbeordrandet skall ske.

Inskrifningsområdesbefälhafvaren uppdelar därefter dessa på underlydande rullföringsområden samt meddelar inskrifningsnämnderna, huru många värnpliktige som komma att från rullföringsområdet inbeordras äfvensom deras befattningar. Till inskrifningsrevisionen lämnar han för ändamål, som i punkt 5 säges, uppgift å det antal, som kommer att inbeordras till vintertjänstgöring af dem, hvilka tilldelas de olika truppförbanden, samt angående deras befattningar.

4. Inskrifningsnämnderna göra å de i inskrifningsförordningen § 21 omnämnda namnrullor behörig anteckning för dem som afses för vintertjänstgöring.

Till sådan tjänstgöring antecknas företrädesvis de, som därtill, uppå förfrågan, frivilligt anmäla sig.

Därest ett tillräckligt antal icke frivilligt anmäler sig, iakttages vid anteckningen af det felande antalet, att värnpliktig, i det fall att vintertjänstgöringen skulle vålla honom afsevärdt afbräck i pågående studier eller eljest bereda honom

eller af hans arbete beroende nära anhöriga väsentliga svårigheter eller olägenheter, icke bör till sådan tjänstgöring ifrågakomma.

Så vidt ske kan, skall enhvar, som antecknas för vintertjänstgöring, härom vid inskrifningsförrättningen underrättas.

5. Inskriftsrevisionen skall vid densamma enligt inskrifningsförordningen äliggande uttagning och fördelning af icke vapenföre på de olika truppförbanden tillse, att om möjligt de, som afses för vintertjänstgöring, fördelas med hänsyn till antal och befattning på truppförbanden enligt de uppgifter, som på grund af punkt 3 blifvit revisionen lämnade.

6. Därest vid tiden för tjänstgöringens början det för vintertjänstgöring bestämda antalet icke finnes inom vederbörligt rullföringsområde, får bristen icke fyllas af värnpliktige, som uteblifvit från sommartjänstgöringen. Om åter genom inflyttning det bestämda antalet öfverskridits, inkallas det öfverskjutande antalet enligt arméfördelningschefens närmare föreskrifter.

På flyttningsedel sker särskild anteckning för dem som afses för vintertjänstgöring.

7. Ifrågavarande värnpliktige skola inställa sig till tjänstgöring den 1 november.

8. De inbeordras direkt till den ort, där de skola tjänstgöra; är vederbörligt regementsförråd icke beläget därstädes, sker försändning till inställelseorten af erforderliga utrustningspersedlar.

9. Skrifbiträde, som är tjänstgörande i rullföringsexpedition, lyder under rullföringsbefälhafvaren och genom honom under inskrifningsområdesbefälhafvaren.

10. Därest till regementsexpedition eller rullföringsexpedition inkalladt skrifbiträde tjänstgör å ort, hvarest truppförband är förlagd, ombesörjas hans inkvartering och underhåll af chefen för detta truppförband; äro flera truppförband (skolor) å orten förlagda, lämnas erforderliga föreskrifter af arméfördelningschefen.

Rörande inkvartering och underhåll för de skrifbiträden, hvilka tjänstgöra å ort, där trupp ej är förlagd, är genom nådigt bref denna dag stadgad.

11. I afseende på ifrågavarande värnpliktiges tjänstgöring iakttages i öfrigt, att de skrifbiträden, som komma att inbeordras till de icke garnisonerade infanteriregementenas regementsexpeditioner, äro afsedda att användas hufvudsakligen uti regementsintendentens expedition,

att de skrifbiträden, som äro inkallade till rullföringsexpeditionerna, må, för den händelse rullföringsbiträde på grund af genom generalorder lämnadt medgivande eljest skolat deltaga i mönstrings- och inskrifningsresorna, i dennes ställe vid nämnda resor medfölja,

att skrifbiträde, som är tjänstgörande i regementsexpedition eller rullföringsexpedition, skall till den utsträckning, som kan pröfvas erforderlig, af den officer, underofficer eller civilmilitära person, under hvilkens befäl han närmast är ställd (regementsadjutant, bataljonsadjutant, intendent, rullföringsbefälhafvare), erhålla undervisning i ämnet »instruktion», och

att militärarbetarna kommenderas företrädesvis till tjänstgöring i förråd o. dyl. samt endast i tur med de fast anställda meniga till sådana handräcknings-

arbeten, som äro af gröfre natur och af manskapet anses vara af mera betungande beskaffenhet.

Stockholms slott den 12 januari 1904.

På nådigste befallning

OTTO VIRGIN.

M. Blomstedt.

Af bestämmelserna uti denna i kommandoväg utfärdade generalorder framgår:

att, utan att någon framställning om ändring i värnpliktslagens bestämmelser blifvit gjord till Riksdagen och lagändring beslutad, en del af de icke vapenföre värnpliktige komma att inkallas till tjänstgöring på annan tid än öfrige värnpliktige, och att i sammanhang därmed deras tjänstgöring i en följd icke anordnas så, som värnpliktslagen § 52 förutsätter, d. v. s. med minst 112 af de 172 tjänstgöringsdagarna förlagda till första tjänstgöringsåret;

att icke allenast, såsom departementschefens yttrande till statsrådsprotokollet den 12 januari 1904 gifvit vid hand, skrifbiträden skola inkallas till dylik vintertjänstgöring, utan äfven militärarbetare och andra icke vapenföre af olika slag; samt

att, i strid med den af departementschefen till statsrådsprotokollet den 12 januari 1904 gjorda antydan, att uttagandet endast skulle ske på frivillighetens väg, tvångsinkallelse skall äga rum, därest ett tillräckligt antal icke frivilligt anmäler sig.

Då den befogenhet, värnpliktslagen gifvit Kungl. Maj:t att närmare förordna om fullgörandet af den i §§ 27 och 52 nämnda lag omförmälda tjänstgöring i en följd, ingalunda kan sträcka sig utöfver de af värnpliktslagen utstakade gränser, och då utfärdandet i kommandoväg af de nu ifrågavarande bestämmelserna sålunda måste anses innebära på samma gång en kränkning af den åt vissa kategorier af värnpliktige lagligen tillerkända rätt och ett obehörigt intrång på ett under Konungens och Riksdagens gemensamma lagstiftning hörande område, har jag yrkat, att konstitutionsutskottet skulle, jämlikt § 107 regeringsformen, för Riksdagen anmäla detta ärende;

af herrar *Johnsson, Nydal* och *Ericsson*, hvilka förenat sig i denna herr *Bergströms* reservation, samt af herr *af Callerholm*, hvilken anslutit

sig till samma reservation, i hvad den gäller inkallandet af icke vapenföre värnpliktige annorledes än på frivillighetens väg;

e) af herr *Bergström*, som anført:

(Protokoll öfver kommandomål för armén den 29 januari 1903 och den 9 oktober 1903.)

Då efter beslut af 1873 års riksdag generalstaben skulle organiseras såsom en kår med egen lönestat, stadgades det i kungl. cirkuläret af den 5 december nämnda år (Svensk Förf. Saml. 1873 n:o 83), att bland de befattningar utom hufvudstationen, i hvilka officerare af generalstaben skola vara anställda, äro: 8 officerare såsom stabschefer, en vid hvarterdera af militärdistrikten, en vid lifgardesbrigaden, en vid militärbefålet på Gottland samt en hos inspektören för kavalleriet. Genom kungl. kungörelsen af den 20 december 1894 (Svensk Förf. Saml. 1894 n:o 107) ändrades denna bestämmelse därhän, att sju officerare af generalstaben skola vara anställda såsom stabschefer, en vid hvarje arméfördelning samt en hos inspektören för kavalleriet.

I betraktande af nu anförda bestämmelse i nämnda författning har jag funnit högeligen anmärkningsvärdt, att Kungl. Maj:t i kommandoväg befallt den 29 juni 1903 öfverstelöjtnanten vid Västmanlands regemente C. G. V. Moberg att bestrida stabschefsbefattningen vid V arméfördelningen och den 9 oktober 1903 öfverstelöjtnanten vid Västmanlands regemente H. E. Hult att tills vidare bestrida nämnda stabschefsbefattning. Det förra skedde i närvaro af dåvarande chefen för landtförsvarsdepartementet Crusebjörn, det senare i närvaro af statsrådet Palander såsom t. f. chef för landtförsvarsdepartementet.

I båda fallen hade den förordnade visserligen samtidigt beordrats att tjänstgöra *vid* generalstaben. Men därmed är icke den i ofvan anförda kungl. kungörelsen förefintliga bestämmelsen, att officerare *af* generalstaben skola vara anställda såsom stabschefer vid arméfördelningarna, gjord till fyllest.

Då Kungl. Maj:t icke äger att i kommandoväg rubba innehållet af i statsrådet in pleno gifna författningar, och då nu ifrågavarande anordning tillika står i tydlig strid med det vid 1901 års riksdag af Kungl. Maj:t framlagda och af Riksdagen godkända förslag med afseende å generalsta-

bens organisation och måste åsamka statsverket ökade kostnader, utöfver hvad Riksdagen för nu ifrågavarande ändamål afsett och beviljat, har jag yrkat, att dessa båda kommandomål skulle, jämlikt § 107 regeringsformen, för Riksdagen anmälas;

af herrar *Nydal*, *Broström* och *Ericsson*, hvilka förenat sig i denna herr *Bergströms* reservation;

f) af herr *Bergström*, som anförde:

(Protokoll öfver kommandomål för armén den 2 januari 1904.)

I Kungl. Maj:ts statsverksproposition till 1903 års riksdag under fjärde hufvudtiteln angafs i beräkningen af de värnpliktiges vid hären tjänstgöringsdagar under år 1904 (bil. n:o 83 under fjärde hufvudtiteln) uttagningen å fastlandet af vapenföre värnpliktige för Gottlands infanteri till 360 man, uttagningen till kavalleriet till 825 man och uttagningen till fältartilleriet till 2,445 man. Dessa af Kungl. Maj:t uppgifna siffror för uttagningen af värnpliktige till Gottland och till de båda nämnda specialvapnen lades sedermera af såväl Kungl. Maj:t som Riksdagen till grund vid beräkandet af åtskilliga anslagsposter för år 1904, hvilka på nämnda hufvudtitel återfinnas under specialtitlarne: de värnpliktiges aflöning, inskrifning och redovisning m. m., arméns mathållning, arméns munderingsutrustning, arméns diverse intendentur- och sjukvårdsbehof, arméns kasernutredning samt ved, ljus och vatten, lega af hästar till kavalleriets, artilleriets, ingenjörtruppernas och trängens exercis, furagering af arméns hästar.

När år 1904 gick in, stod emellertid Kungl. Maj:t färdig att i kommandoväg, genom generalorder den 2 januari 1904 n:o 1, i närvaro af chefen för landförsvarsdepartementet, påbjuda en uttagning för detta år af 500 vapenföre värnpliktige från fastlandet till Gottland, 975 man till kavalleriet och 2,515 man till fältartilleriet. Utan hänsyn till Kungl. Maj:ts egna, i statsregleringskonsej beslutade framställningar till 1903 års riksdag och Riksdagens på grund däraf fattade beslut företager sig Kungl. Maj:t sålunda att i kommandoväg högst betydligt öka uttagningen af värnpliktige till de nu ifrågavarande vapnen och därmed också öka antalet tjänstgöringsdagar för år 1904, hvaraf naturligtvis måste följa kostnader

för statsverket utöfver hvad som vid uppgörandet af riksstaten för år 1904 varit beräknadt.

När så chefen för landförsvarsdepartementet den 12 januari 1904 i statsrådet underställer Kungl. Maj:ts pröfning frågan om reglerandet af utgifterna under riksstatens fjärde hufvudtitel för år 1905, hafva uttagningssiffrorna för Gottlands infanteri och för fältartilleriet, enligt hvad årets statsverksproposition gifver vid hand, ånyo hunnit att sjunka, den förra till 360 och den senare till 2,450 man (bil. n:o 93 till årets statsverksproposition under fjärde hufvudtiteln.)

Då behandlingen af nu omförmälda angelägenhet syntes mig vara betänkelig ur statsregleringssynpunkt och dessutom bära vittne om bristande sammanhang mellan landförsvarsärendenas handläggning i statsrådet och i kommandoväg, har jag yrkat, att nu ifrågavarande kommandomål skulle, jämlikt § 107 regeringsformen, för Riksdagen anmälas;

af herrar *Elowson, Johnsson* och *Nydal*, hvilka förenat sig i denna herr *Bergströms* reservation;

g) af herr *Bergström*, som anført:

(Protokoll öfver sjöförsvarsärenden den 17 juni 1903, n:o 14.)

Af ofvannämnda protokoll samt af handlingar, som blifvit till konstitutionsutskottet öfverlämnade, framgår, att åtskilliga reservationsanslag på flottans stat betydligt öferskridits.

Enligt summarisk redovisning för alla af marinförvaltningen under 1902 förvaltade medel och bestridda utgifter m. m. förefanns å reservationsanslaget till flottans öfningar vid 1902 års början en öfverbetalning å kr. 170,801: 83, hvaraf, sedan kr. 166,236: 22 täckts från samma anslag för år 1902, vid nämnda års slut återstodo kr. 4,565: 61, bokförda å särskildt konto: »Förskott för flottans öfningar mot ersättning af 1903 års öfningsanslag.»

Enligt samma redovisning hade under år 1902 reservationsanslaget till sjukvård öferskridits med kr. 16,922: 46, reservationsanslaget till beklädnad åt kustartilleriets manskap med kr. 29,561: 17, reservationsanslaget till underhåll af kustartilleriets byggnader och materiel med kr. 26,108: 01, reservationsanslaget till kustartilleriets öfningar med kr.

11,053: 30, och hade de tre sistnämnda öfverbetalningarna bokförts å särskilda förskottskonti mot ersättning från 1903 års anslag.

Beträffande två af de ifrågavarande öfverbetalningarna, nämligen kr. 16,922: 46 å reservationsanslaget till sjukvård och kr. 26,108: 01 å reservationsanslaget till underhåll af kustartilleriets byggnader och materiel, hemställde marinförvaltningen, att de måtte få täckas genom anvisning från allmänna besparingarna. Vid föredragning i statsrådet den 17 juni 1903 hemställde chefen för sjöförvarsdepartementet om bifall härtill, hvilket ock vardt Kungl. Maj:ts beslut.

Då genom ett dylikt handhafvande af statsmedlen, med upprepade öfverbetalningar å anslag, som ej få öferskridas, och bristernas ersättande icke allenast från motsvarande anslag för följande år utan äfven från de s. k. allmänna besparingarna, Riksdagens grundlagsenliga rätt öfver statsregleringen varder fullständigt omintetgjord, har jag yrkat, att konstitutionsutskottet skulle, jämlikt § 107 regeringsformen, för Riksdagen anmäla nu berörda förhållanden;

af herrar *Elowson, Johnsson, Nydal, Jansson* och *Broström*, hvilka för-
enat sig i denna herr *Bergströms* reservation;

h) af herr *Bergström*, som anförde:

(Protokoll öfver sjöförvarsärenden den 30 september 1903, n:o 4.)

Af handlingar, som till konstitutionsutskottet öfverlämnats, inhämtas, att sedan 1901 års kusteskader den 19 september nämnda år efter afslutade fartforceringsöfningar till hafs utanför Sandhamn på aftonen samma dag af eskaderchefen beordrats att efter passerandet af Sandhamn omedelbart i kolonn med den vid tillfället såsom flaggskepp använda pansarbåten *Oden* i téten ingå till *Saltsjöbaden* samt dåvarande kommandörkaptenen af första graden vid kungl. flottan grefve *Hugo David Malcolm Hamilton* i egenskap af chef å *Oden* därvid erhållit befallning att följa den allmänna farleden fram till *Hasselökubb*, men att därifrån genom förbindelsemilitärleden söder om *Yxhammarskubb*, *Torskubb*, *Göskär* och *Långholmen* samt norr om *Skarp Runmarn* och *Runmarö* framgå till allmänna farleden mellan *Långholmen* och *Kofoten*, inträffade att fartyget grundstötte på landgrundningen till en öfvervattensklabb norr om den mellan *Skarp Runmarn* och

Runmarön belägna Östra Rönnklippan, samt att fartyget därvid erhöi skador, hvilkas iståndsättande enligt af marinförvaltningens civilafdelning och varfshufven i Karlskrona lämnade uppgifter uppgått till 12,848 kronor 31 öre.

Genom högsta domstolens utslag, gifvet den 11 september 1902, fastställdes krigshofrättens utslag af den 16 juni 1902, hvarigenom krigshofrätten, jämlikt 144 § strafflagen för krigsmakten, pröfvat rättvist döma grefve Hamilton att för den försummelse i tjänsten, han sålunda visat, undergå disciplinstraff af vaktarrest i tio dagar; och var högsta domstolens utslag i denna del så lydande:

»Beträffande själfva målet, så enär genom hvad däri förekommit blifvit ådagalagdt, att grefve Hamilton underlåtit ej mindre att, oakadt vid tillfället rådande mörker och disigt väder samt däraf föranledd svårighet att bibehålla landkänningen, under fartygets gång genom förbindelseleden med kompassen kontrollera fartygets stäfvade kurs än äfven att, sedan tvekan uppstått, huruvida den styrda kursen var riktig, sakta farten eller stanna fartyget, till dess visshet om dess läge kunnat vinnas, samt grefve Hamilton härigenom visat försummelse i fullgörande af den tjänsteplikt, som af förhållandenas beskaffenhet påkallats, pröfvar Kungl. Maj:t, jämlikt det af krigshofrätten åberopade lagrum, rättvist fastställa det slut, krigshofrättens utslag beträffande grefve Hamilton innehåller.»

Af huru allvarlig art den försummelse var, som denne fartygschef låtit komma sig till last, visar tydligen detta högsta domstolens fällande utslag. Om den olycka, som nu inträffade, stannade vid jämförelsevis begränsade dimensioner, torde detta få tillskrifvas den rådighet och sinnens närvaro, hvarmed, enligt hvad rättegångshandlingarne utvisa, chefen å det närmast följande fartyget i kolonnen fullgjorde sin plikt. I hvarje fall får det väl anses, att chefen å pansarbåten Oden genom sitt förhållande den 19 september 1901 icke ådagalagt den skicklighet och förtjänst, som ensamt böra utgöra befodringsgrunder, när det gäller tillsättning af de viktigaste posterna inom flottan.

Icke dess mindre beslöt Kungl. Maj:t den 30 september 1903, på tillstyrkan af chefen för sjöförvarsdepartementet, att till kommandör vid flottan utnämna och förordna kommandörkaptenen af första graden grefve Hugo David Malcolm Hamilton.

Då det är af vikt att tillse, att det i § 28 regeringsformen gifna grundlagsbudet: »Konungen fäste, vid alla befodrings, afseende endast å de sökandes förtjänst och skicklighet, men icke på deras börd» städse

noga efterlefves, och då det särskildt måste anses vara af utomordentlig betydelse för landets försvar, att besättandet af de viktigaste befälsposterna vid flottan såväl som vid hären sker med tillämpande af det mest noggranna urval, utan andra än sakliga hänsyn, har jag yrkat, att konstitutionsutskottet skulle, jämlikt § 107 regeringsformen, för Riksdagen anmäla detta ärende;

af herr *Ericsson*, hvilken förenat sig i denna herr Bergströms reservation;

i) af herr *Bergström*, som anfört:

(Protokoll öfver civilärenden den 24 april 1903, n:o 6).

I ingifven skrift af den 15 januari 1903 hade stadsfullmäktige i Halmstad anhållit om tillstånd för staden att upptaga ett obligationslån å 500,000 kronor att genom årlig amortering återbetalas inom 40 år samt afsedt att användas till gäldande af aktier till belopp af 500,000 kronor, som stadsfullmäktige, under villkor att staden skulle erhålla Kungl. Maj:ts tillstånd till obligationslånet's uppläggande, beslutit teckna uti ett under bildning varande aktiebolag för anläggning af järnväg från Falköping—Ranten till Landeryds station å Halmstad—Nässjö järnväg eller Fegens station å den till sistnämnda järnväg hörande bibanan Kinnared—Åtran.

Magistraten i Halmstad hade i afgifvet utlåtande i ämnet af den 29 januari 1903 afstyrkt bifall till stadsfullmäktiges framställning under hänvisning därtill, att stadens skuldsomma, med inräknande af det lån å 1,500,000 kronor, som Kungl. Maj:st den 17 oktober 1900 gifvit staden tillstånd att upptaga, redan komme att uppgå till 3,059,466 kronor, och att en ytterligare ökning af stadens skuldsomma skulle medföra ytterligare stegrad uttaxering å stadens invånare för betäckande af den brist, som i stadens budget uppstode.

»När härtill kommer — så slutar magistraten i Halmstad sitt utlåtande — att den projekterade järnvägen icke skall direkt beröra Halmstad utan utmyrna vid en järnvägsstation belägen 59 å 60 kilometer från Halmstad och tillhörande ett enskildt bolag, Halmstad—Nässjö järnvägsaktiebolag, hvori Halmstad icke är delägare, samt den ifrågasatta järnvägens rentabilitet synes magistraten vara tvifvelaktig, håller magistraten

före, att staden såsom kommun betraktad genom järnvägsföretaget ej beredes fördelar, motsvarande de stora utgifter, som skulle åsamkas staden, därest den af stadsfullmäktige beslutade teckningen af femhundredratusen kronor uti ifrågavarande järnvägsanläggning komme till stånd.»

Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Hallands län hade likaledes i afgifvet utlåtande af den 13 februari 1903 afstyrkt bifall till stadsfullmäktiges framställning; och var Kungl. Maj:ts befallningshafvandes för egen del afgifna utlåtande af följande lydelse:

Huruvida en stads ansökning att få upptaga lån för aktieteckning i bolag för anläggning af ny järnväg bör bifallas eller ej, torde — enligt hvad åtskilliga af Eders Kungl. Maj:t uppå besvär i dylika ärenden gifna beslut utvisa — i främsta rummet böra bedömas efter om järnvägen kan anses för *staden* vara af den *omedelbara* vikt och betydelse, att frågan om stadens medverkan till åstadkommande af anläggningen genom aktieteckning är att hänföra till sådana stadens gemensamma ordnings- och hushållningsangelägenheter, hvaröfver det, jämlikt 1 § i Nådiga Förordningen om kommunalstyrelse i stad den 21 mars 1862, tillkommer Stadsfullmäktige att besluta. Med en annan uppfattning skulle nämligen — då det väl torde vara gifvet, att hvarje bana, som inom ett ej alltför stort afstånd från en stad fogas till en förut befintlig, till staden ledande bana, alltid kommer att åtminstone i någon mån lända staden till gagn — Stadsfullmäktiges rätt att åsamka en stad skuldsättning för järnvägar kunna komma att begagnas för att inleda staden i rena spekulationsföretag och således på ett sätt som, om ock staden därigenom ej tillskyndades förluster, likväl vore för andan i nyssberörda förordning främmande. I och för bedömandet af, huruvida den nu ifrågavarande järnvägen kan anses vara för *Halmstads stad* af *omedelbar* vikt och betydelse, torde således böra tillses, hvilka de fördelar äro, som genom järnvägens anläggning skulle komma staden tillgodo. Då härom icke kunnat inhämtas något af den nådiga resolutionen, hvarigenom koncession å järnvägen beviljats, och Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande icke äger tillgång till koncessionsansökningen, ur hvilken eljest, såsom undertecknad af affärsmän i Halmstad, värderika upplysningar väl borde kunnat erhållas om de betydande fördelar för staden, som skulle utgöra valuta för en så stor aktieteckning som de nu ifrågasatta — den största, som Stadsfullmäktige i Halmstad någonsin för järnvägsanläggning beslutat — är Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande för vinnande af upplysningar härutinnan hänvisad dels till den motion, som ligger till grund för nu förevarande underdåniga ansökning och af hvilken afskrift härvid fogas, dels till tidningsartiklar och dels till hvad vid samtal man och man emellan kunnat förspörjas. Till stöd för påståendena om järnvägens stora gagn för staden har då framhållits hufvudsakligen: att, då järnvägen komme att i tämligen rak linje förmedla förbindelsen emellan, å ena sidan, Halmstad och, å andra sidan, Falköping, nordöstra delen af Västergötland, Nerike och nordligare landskap, en rätt betydande transitotrafik torde medelst järnvägen komma att dragas öfver Halmstad; att genom järnvägen komme att uppstå nya beskattningsbara företag i Halmstad; att hamnen, som vore dyr, erhöles behöflig »mat-

ning»; att genom det nya kommunikationsmedlet särskildt stadens virkesexport kunde bringas till högre utveckling med den påföljd, att staden icke blott finge flera beskattningsföremål än förut, såsom till exempel nya exportfirmor och i deras tjänst anstälde personer, utan äfven blefve i tillfälle att få hyra ut de nya upplagsplatserna vid hamnen, hvilka skulle kunna gifva öfver hundratusen kronor årligen i hyror; att stadens import skulle komma att ökas och därmed äfven tolagsersättningen; att af trävaruexportörer i Halmstad utmed Borås—Alfvestabanan gjorts stora inköp af skogar, från hvilka skogsprodukterna komma att exporteras öfver Halmstad, samt att den nya banans kommande till stånd vore ett nödvändigt villkor, för att Halmstad skulle kunna betrygga sin framtida utveckling och icke duka under i konkurrensen med i grannskapet varande sjöstäder. Med afseende å hvad sålunda anförts anser sig Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande underdånigst böra erinra: att någon transitotrafik med utrikes ifrån kommande varor hittills icke kunnat här i staden upplomstra af det skäl, att, då till tullhuset, hvilket är beläget i den del af staden, som ligger väster om Nissan, järnvägsspår icke äro ledna eller lämpligen kunna ledas från de å östra sidan om Nissan varande järnvägsstationerna samt Stadsfullmäktige ställt sig afvoga mot tullhusets förflyttning till stadens östra del i närheten af de där utlagda järnvägsspåren, transitogodset icke kan efter undergången tullbehandling lastas direkte i järnvägsvagnarne utan måste köras till östra stadsdelen för att där inlastas, hvilket naturligtvis fördyrar varorna; att det för öfrigt lärer vara föga tänkbart, att invånarne i nordöstra delen af Västergötland, Nerike och nordligare landskap, vare sig det för dem gäller att från utlandet få in varor eller att till utlandet föra ut egna produkter, skulle välja Halmstad till transitoort, då de hafva en Falköping—Ranten vida närmare belägen hamn, nämligen Göteborg, att för sådant ändamål anlita och därigenom vinna fördelen af en kortare järnvägsfrakt; att då de stora skogar, som ännu lära finnas kvar i åtskilliga socknar i södra delen af Kinds härad i Älfsborgs län samt i Bosebo, Burseryds och Hestra socknar af Jönköpings län, äro så belägna, att i fråga om virkestransport därifrån framför allt Göteborg—Borås—Alfvestabanan samt jämväl Falkenbergs järnväg, hvilken nu nått ett godt stycke in i södra delen af Kinds härad, äfvensom flottleden i ån Ätran måste blifva starka konkurrenser till den nu ifrågasatta järnvägen, det synes Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande icke kunna antagas, att virkestransporten från nämnda trakter till Halmstad kommer att blifva af så stor omfattning, att talet om uppståendet af nya exportfirmor och följaktligen af nya beskattningsföremål här i staden samt om betydligt ökade inkomster af hyror för stadens upplagsplatser låter försvara sig; att, då invånarne i de trakter, den nya banan skulle genomlöpa mellan västra stambanan och Göteborg—Borås—Alfvestabanan, för fyllandet af sina behof hafva vida närmare till städerna Falköping, Ulricehamn och Borås än till Halmstad samt afståndet från samma trakter till Göteborg äfvenledes i allmänhet är kortare än till Halmstad, något nytt handelsområde för sistnämnda stads affärsmän icke lärer stå att vinna i sagda trakter; att vid sådana förhållanden och då af det område, som den nya järnvägen skulle genomlöpa från Fegen eller Landeryd till Göteborg—Borås—Alfvestabanan, den sydligaste delen väl redan nu måste anses tillhöra Halmstads handelsområde och den öfriga delen i följd af sistnämnda banas tillkomst torde böra räknas till

städerna Borås och Göteborgs handelsområden, svårt är att förstå, huru den nya banan skulle kunna bidra till att öka Halmstads import och bereda staden förhöjd tolagsersättning; att, då inkomsterna af stadens hamn under det sista decenniet med nästan hvarje år varit i stigande och hittills förslagit till betalning af räntor och annuiteter å lån, framhållandet af den nya banan såsom nästan ett lifsvillkor för hamnens bestånd förefaller ganska egendomligt; att, äfven om, såsom uppgifvits men icke på något sätt styrkts, trävaruexportörer i Halmstad skulle i trakter, belägna utefter Borås—Alfvestabanan, hafva gjort stora inköp af skogar, det därför ingalunda är sagdt, att den export af skogsprodukter, som därifrån medelst den nya banan skulle äga rum öfver Halmstad, när exportörerna finna med sin fördel förenligt att afverka skogarna, kan blifva af ett sådant omfång, att staden därigenom tillskyndas en vinst, som uppväger den ifrågasatta stora aktieteckningen; samt att talet om, att den nya banans anläggning skulle utgöra ett nödvändigt villkor för betryggandet af stadens framtida utveckling och för att icke staden må duka under i konkurrensen med andra i grannskapet varande sjöstäder, synes Eder Kungl. Maj:ts Befallningshafvande höra till de fraser, som svårligen kunna vare sig bevisas eller motbevisas och därför ej förtjäna att till närmare granskning upptagas. Efter öfvervägande af hvad sålunda förekommit anser sig Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande böra affatta sin mening angående den nya järnvägens gagn för Halmstad sålunda:

att den del af banan, som skulle sträcka sig från Falköping—Ranten till Limmareds station å Göteborg—Borås—Alfvestabanan, om ock för de trakter, bandelen är afsedd att genomlöpa, äfvensom för Göteborgs stad af ganska stor nytta, icke torde komma att för Halmstads stad eller dess invånare medföra någon afsevärd fördel, då, såvidt Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande har sig bekant, från nordöstra delen af Västergötland, västra delarne af Nerike och Västmanland och östra delen af Värmland äfvensom från Dalarne några produkter icke skulle komma att tillföras stadens invånare, som de icke för lika billigt eller billigare pris kunna erhålla inom Hallands län eller de trakter, med hvilka staden redan genom de nu befintliga järnvägarne står i förbindelse; och

att den del af den nya järnvägen, som från Limmareds station skulle sträcka sig till antingen Fegens eller Landeryds station, möjligen kan bereda några af Halmstads stads affärsmän en eller annan ny kund i de trakter, denna bandel genomlöper, äfvensom tillskynda staden fördelen af en i någon mån ökad virkestillförsel; men

att dessa fördelar icke synas kunna blifva så stora, att banan i sin helhet kan anses vara för *staden* af den *omedelbara* vikt och betydelse, att frågan om bidrag från staden till samma bana genom en aktieteckning å 500,000 kronor är att hänföra till sådana stadens gemensamma ordnings- och hushållningsangelägenheter, hvaröfver det jämlikt förordningen om kommunalstyrelse i stad tillkommer stadsfullmäktige att besluta;

och anser sig Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande på grund häraf icke kunna tillstyrka nådigt bifall till den underdåniga ansökningen.

För den händelse emellertid, att Eders Kungl. Maj:t icke skulle gilla den åsikt, Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande sålunda uttalat, återstår för Eders Kungl.

Maj:ts Befallningshafvande att yttra sig öfver ansökningen ur synpunkten af staden Halmstads finansiella ställning. I detta afseende får Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande underdånigst åberopa den utredning, Magistraten i Halmstad därutinnan i sitt underdåniga yttrande lämnat; och ehuru Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande icke vill bestrida, att den nya banan genom den förbindelse den samma genom Halmstad—Nässjö järnväg skulle komma att för nordöstra Västergötland samt delar af Nerike, Västmanland, Värmland och Dalarne öppna till Västkustbanan, borde äga förutsättningar för att medelst inkomst af persontrafik kunna förränta en del af anläggningskostnaden, kan Eders Kungl. Maj:ts Befallningshafvande likväl, med afseende därå, att Halmstad—Nässjö järnväg icke i sitt nuvarande skick lärer lämpa sig för tågs framförande med samma snabbhet som på statsbanorna — hvilket bäst bevisas däraf, att för färden från Halmstad till Stockholm med begagnande af Halmstad—Nässjö järnväg erfordras något öfver 15 timmar, under det motsvarande väglängd, 541 kilometer, å statens bana Malmö—Stockholm tillryggalägges å omkring 11 timmar — icke underlåta att i likhet med Magistraten anse den nya järnvägens rentabilitet icke vara höjd öfver allt tvifvel, åtminstone under det närmaste tiotalet af år, samt vid sådant förhållande finna det betänkligt, om Halmstads skattskyldige invånare, af hvilka de allra fleste endast med största svårighet kunna komma att bära de dryga skattebördor, som inom kort komma att för *oundvikliga* utgifter dem åläggas, jämväl skulle få ej obetydliga utskylder sig påförda för betalning af aktier i en järnväg, som helt och hållet eller till allra största delen skulle löpa fram genom trakter, belägna utom länet.

Dessutom hade representanter för olika yrkesklasser inom Halmstads samhälle, samlade till ett antal af mellan 300 och 400, afgifvit en opinionsyttring till stöd för Halmstads magistrats afstyrkande utlåtande beträffande upptagandet af nu ifrågakvarande obligationslån samt i en särskild, till Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Hallands län ställd skrift af den 16 februari 1903 låtit sammanföra sina synpunkter och skäl.

Å andra sidan hade Handelsföreningen i Halmstad i en till nämnda Kungl. Maj:ts befallningshafvande ställd skrift af den 12 februari 1903 framställt vissa anmärkningar med anledning af magistratens ofvan omnämnda utlåtande af den 29 januari 1903 rörande stadens finansiella ställning, å hvilken skrift magistraten den 24 februari samma år afgaf ett utförligt genmäle med vidhållande af sin uppfattning och redogörelse i ämnet, hvarförotom ordföranden i interimsstyrelsen för den ifrågasatta järnvägen i en till Kungl. Maj:t ställd skrift af den 13 april 1903 öfverlämnat en uppgjord trafikberäkning rörande samma järnväg, enligt hvilken inkomsten per dag och bankilometer beräknats uppgå till kronor 12.31, afkastningen å 5,000,000 kronors byggnadskapital till 5.68 procent samt driftkostnaden till 51 procent af bruttoinkomsten.

Då detta ärende den 24 april 1903 förekom i statsrådet, tillstyrkte föredragande departementschefen statsrådet Westring, att Kungl. Maj:t tacktes medgifva, att staden Halmstad finge för ofvan omförmälda ändamål upptaga ett obligationslån å femhundredusen kronor, att genom årlig amortering återbetalas inom en tid af högst fyrtio år från lånets upptagande.

Med hänvisning till de sakliga upplysningar, som förekommit i Kungl. Maj:ts befallningshafvandes underdåniga skrifvelse af den 13 februari 1903 och i magistratens yttrande af den 29 januari 1903, hemställde hans excellens herr statsministern Boström, att Kungl. Maj:t icke måtte finna skäl bifalla den underdåniga ansökningen.

Statsrådets öfriga ledamöter, med undantag af hans excellens herr ministern för utrikes ärendena Lagerheim, hvilken, enligt hvad protokollet särskildt angifver, ej deltog i handläggningen af detta ärende, instämde med föredragande departementschefen; och i enlighet härmed fattade Kungl. Maj:t sitt beslut.

Då, enligt hvad erfarenheten tydligt gifvit vid hand, det är af största vikt, att nödig varsamhet iakttages med afseende å kommuners skuldsättning för tecknande af aktier i järnvägsföretag, och då nu ifrågavarande beslut, på föredragande departementschefens tillstyrkan, blifvit fattadt i strid mot vederbörande myndigheters bestämda och, efter hvad de till utskottet öfverlämnade handlingarna utvisa, väl grundade afstyrkanden, har jag ansett skäl föreligga för konstitutionsutskottet att, jämlikt § 107 regeringsformen, hos Riksdagen anmäla detta ärende;

af herrar *Johnsson* och *Broström*, hvilka förenat sig i denna herr Bergströms reservation;

j) af herr *Bergström*, som anført:

(Protokoll öfver civilärenden den 24 april 1903, n:o 34.)

Af ofvannämnda protokoll jämte till konstitutionsutskottet öfverlämnade handlingar framgår, bland annat, att e. o. hofrättsnotarien filosofie kandidaten Henrik Adolf Malmgren anført besvär öfver riksförsäkringsanstaltens beslut den 28 november 1902 att förordna amanuensen i civildepartementet juris kandidaten Johan Gustaf Folke von Krusenstjerna att från och med den 1 januari 1903 tills vidare vara notarie i anstalten.

Vid föredragning i statsrådet den 24 april 1903 tillstyrkte föredragande departementschefen, att Kungl. Maj:t icke måtte finna skäl att göra ändring i detta öfverklagade beslut; och i enlighet härmed fattade också Kungl. Maj:t sitt beslut.

Af de föreliggande handlingarna har utskottet varit i tillfälle att inhämta: att den förstnämnde sökanden i öfver 7 år tjänstgjort i statistiska centralbyrån, däraf mer än 2 år såsom t. f. förste aktuarie eller t. f. aktuarie; att han åren 1884—1889 haft anställning såsom statistiker hos arbetareförsäkringskommittén; att han år 1890 antagits till ledare af tullkommitténs statistiska arbeten; att han från år 1900 varit hos kommittén för utredning angående förbättrade pensioneringssätt för sjömän anställd som ledare af dess statistiska arbeten, hvilka vid tiden för ansökningen ännu påginge; att en mängd värdefulla statistiska undersökningar föreligga från hans hand; samt att han företett särdeles goda vitsord om sin tjänstgöring.

Vid sidan af denna mångåriga och synnerligt förtjänstfulla verksamhet i det allmännas tjänst, hvilken till en väsentlig del rört sig på områden, som stå i mycket nära frändskap och sammanhang med riks-försäkringsanstaltens och de hos densamma anställda tjänstemännens verksamhetsfält, kan det ej bestridas, att medsökandens högst fyraåriga tjänstemannabana, äfven med dess förstärkning af en sommaren och hösten 1901 företagen resa till utlandet för studerande af arbetarelagstiftning med särskild hänsyn till olycksfallförsäkringsområdet, krymper samman till en obetydlighet.

Då vid behandlingen af detta ärende grundlagens bud om skicklighet och förtjänst såsom de enda befodringsgrunderna icke synes hafva blifvit iakttaget, har jag yrkat, att konstitutionsutskottet skulle, jämlikt § 107 regeringsformen, för Riksdagen anmäla ärendet;

af herr *Nydal*, hvilken förenat sig i denna herr *Bergströms* reservation;

k) af herr *Bergström*, som anförde:

(Protokoll öfver landtförsvarsärenden den 1 maj 1903, n:o 45, den 4 september 1903, n:is 22 och 23, den 27 november 1903 n:o 28; protokoll öfver sjöförsvarsärenden den 27 februari 1903, n:o 10; protokoll öfver civilärenden den 31 juli 1903, n:is 16, 17, 18 och 19, den 21

augusti 1903, n:o 29; protokoll öfver ecklesiastikärenden den 20 mars 1903, n:o 24, den 24 april 1903, n:o 57, den 18 september 1903, n:is 15 och 16, den 6 november 1903, n:o 59; protokoll öfver jordbruksärenden den 9 september 1903, n:o 4.)

Ofvan angifna sexton ärenden, behandlade å olika departement, utgöra besvärsmål, hvilka sinsemellan förete den likheten, att de gälla ämbets- och tjänstemän, hvilka på i anmärkningsväg framställda yrkanden å dömts att fullgöra en viss ersättnings- eller återbetalningsskyldighet, samt att vid förd klagan hos Kungl. Maj:t de underordnade myndigheternas utslag visserligen funnits lagligen grundade, men Kungl. Maj:t ändock, på grund af de i målen förekomna omständigheter, befriat vederbörande från den dem lagligen ålagda betalningsskyldigheten.

Efter att hafva redogjort för åtskilliga mål af dylikt slag, yttrade konstitutionsutskottet vid 1892 års riksdag, att detta förfaringssätt syntes utskottet så anmärkningsvärdt, att utskottet ansett sig böra hos Riksdagen göra anmälan om de rådslag, i enlighet med hvilka då ifrågavarande beslut fattats.

Då den i regeringsformen Konungen tillerkända benådningsrätt icke inrymmer befogenhet att efterskänka staten på obehörigt sätt frångångna medel, och då en godtycklig lagtillämpning på detta område måste menligt inverka på rättsuppfattningen hos underordnade myndigheter, har jag yrkat, att konstitutionsutskottet afvenledes skulle, jämlikt § 107 regeringsformen, hos Riksdagen göra anmälan om de rådslag, i enlighet hvarmed de nu ifrågavarande besluten blifvit fattade;

af herrar friherre *Barnekow, af Callerholm, Elowson, Johnsson, Nydal, Jansson* och *Broström*, hvilka förenat sig i denna herr Bergströms reservation.

Herr *Carlson* har begärt att få här antecknad, att han till följd af ledamotskap i särskildt utskott icke deltagit i utskottets granskning af statsrådsprotokollen.

Herrar *Behm, Moberg, Berg, Gustaf Axel, Trygger, Berg, Lars,* och *Sjöholm* hafva begärt få antecknad, att de icke deltagit i behandlingen af

de ärenden, hvilka af utskottet blifvit anmälda under nedannämnda punkter af memorialet, nämligen:

punkten 1:o

herrar *Behm, Moberg, Trygger* och *Sjöholm*;

punkten 2:o

herrar *Behm, Moberg, Trygger* och *Berg, Lars*;

punkten 3:o

herr *Berg, Gustaf Axel*; samt

punkten 4:o

herrar *Behm, Moberg* och *Trygger*.

Herr friherre *Alströmer* har anhållit om anteckning å utlåtandet därom, att han icke deltagit i behandlingen af det ärende, som omförmäles under punkten E) a) af reservationerna till utlåtandet.
